

Luovien alojen yhteiset kannat työttömyysturvan kehittämiseen

Nykyinen ansiosidonnainen turva perustuu selkeään jakoon **työttömien, työntekijöiden ja yrittäjien välillä**. Tällöin taide- ja kulttuurialan ammattilaiset jäävät herkästi turvaverkon väliinputoajiksi, sillä alalle on tyypillistä, että tulot kertyvät useasta eri lähteestä. Osa näistä tulolähteistä ei ole tällä hetkellä minkään vakuutuksen piirissä. Esimerkiksi apurahalla työskentely ei kartuta ansiosidonnaisten etuuksien työssäoloa, vaikka monille taide- ja kulttuurialan ammattilaisille apurahat ovat keskeinen osa toimeentuloa.

Viimeistään korona-ajan massatyöttömyys paljasti ansiosidonnaisen turvan repaleisuuden jo valmiiksi epävarmassa asemassa olevien taide- ja kulttuurialojen ammattilaisten näkökulmasta. Tähän paperiin on koottu toimia, jotka toteuttamalla korjattaisiin työttömyysturvan merkittävimmät ongelmat epäsäännöllisesti ja epätyypillisesti työllistyvien näkökulmasta niin luovilla aloilla kuin laajemminkin.

Yhdistelmävakuutus ei ratkaise suurinta osaa työttömyysturvan ongelmista

Yhtenä ratkaisuna on esitetty yhdistelmävakuutusta. Yhdistelmävakuutus kohentaisi erityisesti niiden ihmisten asemaa, jotka

- saavat tuloja sekä palkan- ja apurahansaajana että yrittäjänä
- eivät tällä hetkellä täytä palkansaajan tai yrittäjän työssäoloa erikseen arvioituna
- täyttäisivät työssäoloehdon, jos kaiken työssäolon voisi laskea yhteen.

Yhdistelmävakuutus ei ratkaise niiden ihmisten toimeentulohaasteita, joiden työskentely ei riitä täyttämään työssäoloa tai jotka jäävät jostain muusta syystä järjestelmän ulkopuolelle. Esitetyn mallin mukaisesta yhdistelmävakuutuksesta on tulossa melko kallis tuote. Lisäksi yrittäjäksi tai omassa työssään työllistyväksi luokiteltujen henkilöiden tosiasiallinen mahdollisuus työttömyysturvaan on epävarma ja epäselvä, sillä työvoimapolitiisessa arvioinnissa on lukuisia puutteita, jotka myös työ- ja elinkeinoministeriö on tunnistanut tuoreessa selvityksessään (22.1.2026).

Edellä kuvatut haasteet koskettavat isoa osaa luovien alojen tekijöistä, kun taas yhdistelmävakuutuksesta todennäköisesti hyötyvien henkilöiden joukko on rajallinen.

Siksi on tärkeää korjata myös turvaverkon muita aukkoja, erityisesti työttömyysturvalain 2:5 § tulkintaa, ja mahdollistaa sivutoiminen toiminta myös työnhakijana.

Taiteen ja luovien alojen erityispiirteiden huomioinnin lisäksi merkitystä on sosiaaliturvan yleisillä ehdoilla ja tasolla: iso osa taide- ja kulttuurialan ammattilaisista on pienituloisia tai muutoin epävarmassa asemassa työmarkkinoilla, jolloin esimerkiksi etuuksien sovitellumahdollisuudet ja suojaosat sekä asumistuen merkitys korostuvat alalla työskentelevien ihmisten toimeentulon kannalta. Siten sosiaaliturvan leikkaukset ja heikennykset osuvat laajasti myös taide- ja kulttuurialaan. Esimerkiksi suojaosien poisto näkyy jo nyt alan epävarmuuden kasvuna ja kannustinloukkuina: alalle tyypillinen keikkatyö ei ole enää kannattavaa, sillä pienetkin tulot johtavat suoriin menetyksiin sosiaaliturvan puolella. Pahimmillaan epäsäännöllinen työ on ihmiselle tappiollista.

Eri tulomuotoja ja työllistymisen tapoja tarkasteltava oikeudenmukaisesti työvoimapolitiisessa arvioinnissa ja etuuskäsittelyssä

Toimeentulon menettämisen hetkellä turvaverkon on kannateltava myös taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia ammatin harjoittamisen tavasta ja mahdollisesta yrittäjyydestä riippumatta. Työttömyysturvan saamisedellytyksissä on huomioitava taide- ja kulttuurialalle ominaiset piirteet, kuten epäsäännöllinen ja vaikeasti ennakoitava toimeentulo sekä sivutoiminen yrittäjyys.

Taiteilijoille tyypillisiä tulomuotoja kuten **tekijänoikeustuloja ja apurahoja** on tarkasteltava oikeudenmukaisesti suhteessa siihen, miten muita tulomuotoja tarkastellaan osana etuuskäsittelyä. Vain pieni joukko tekijöitä saa näiden tulomuotojen kautta säännöllisen, pitkäaikaisen ja elämiseen riittävän toimeentulon.

Koska työ on lähtökohdiltaan pirstaleista ja niukka toimeentulo kerätään monista lähteistä, on tärkeää, että töiden välissä oikeus työttömyysturvaan toteutuu. Siksi päätös heikentää useiden eri etuuksien suojaosia on selkeästi heikentänyt taide- ja kulttuurialan pienituloisten, epäsäännöllisesti tuloja saavien ihmisten toimeentuloa. Euromääräisten menetysten lisäksi suojaosien poisto on tuonut mukanaan merkittävää epävarmuutta ja kannustinloukkuja: aktiivisuus ei aina olekaan kannattavaa.

Yksi keskeinen haaste on liian tiukka jako työttömien, työntekijöiden ja yrittäjien välillä. Tässä jaottelussa taide- ja kulttuurialan tekijät luokitellaan usein päätoimisiksi yrittäjiksi, mikä taas vaikeuttaa sosiaaliturvan saamista. Toisinaan tämä luokittelu ei vastaa henkilön tosiasiallista tilannetta: ihminen saatetaan luokitella yrittäjäksi, vaikka hänellä olisi edes Y-tunnusta tai toiminimeä. Aivan liian herkästi syntyy asetelma, jossa järjestelmän näkökulmasta helpointa olisi olla kokonaan työtön. **Tämä kannustinloukku voidaan poistaa päivittämällä työttömyysetuuksien kriteerit ja työvoimapolitiisessa arvioinnin käytännöt vastaamaan tämän päivän todellisuutta.**

Nykyisten etuuskriteerien myötä yrityksen perustaminen näyttäytyy riskinä, ellei ole riittävän varma, että pystyy hankkimaan yritystoiminnalla elämiseen riittävän toimeentulon hyvin pian yrityksen perustamisesta lähtien. Tämä kannustinloukku on syytä poistaa tarkentamalla yleistuen ja ansiosidonnaisten etuuksien kriteereitä niin, ettei pelkkä yrityksen olemassaolo tai viranomaisen oletus yrittäjyydestä johda sosiaaliturvan epäämiseen tai muihin heikennyksiin. Päätösten tulee perustua mahdollisimman tarkkaan tietoon henkilön todellisesta työllistymisestä ja työmäärästä. **Aktiivisuudesta ei pidä rangaista.**

Työhaun, työnteon ja muun aktiivisuuden pitää olla aina kannattavaa myös taide- ja kulttuurialalla

Työttömyysturvan nykyiset kriteerit näyttäytyvät ristiriitaisina: Pohjoismainen työvoimapalvelumalli edellyttää työttömältä aktiivisuutta, mutta toisaalta liika aktiivisuus voidaan katsoa joko työttömyyden päättymiseksi tai esteeksi olla työmarkkinoiden käytettävissä, jolloin työttömyysturvaa ei voi saada. Samalla esimerkiksi yrittäjän työttömyyden

päätyminen edellyttää nimenomaan aktiivista vaivannäköä: yrittäjän on itse pyrittävä hankkimaan asiakkaita ja muita tuloja oman yrityksensä kautta.

Aktiivisuuden ei pidä johtaa etuuksien menettämiseen ennen kuin työmahdollisuuksien etsiminen johtaa tuloksiin ja ihminen siirtyy työnhakijasta työlliseksi. Pelkkä työmahdollisuuksien etsiminen ilman ansioita ei ole vielä ansiotarkoituksessa harjoitettua toimintaa, eikä tällainen työnhaku ole myöskään este kokopäivätyön vastaanottamiselle.

Taide- ja kulttuurialalla on yleistä, että tulottomien jaksojen aikana joutuu näkemään verrattain paljon vaivaa pystyäkseen hankkimaan seuraavan apurahan, työkeikan tai tilauksen. Tätä työnhakuun rinnastettavaa toimintaa ei nykymalli tarpeeksi huomioi. Työnhakija ei aina itsekään tiedä toteutuuko työ lopulta työsuhteisesti palkansaajana vai laskuttamalla, eli päätyykö hän lopulta yrittäjäksi vai ei.

Eriyisen hankalaa on, että jo pelkkä taiteen tekeminen ilman siitä syntyviä tuloja saatetaan katsoa työttömyyden tai toisaalta työmarkkinoiden käytettävissä olemisen päättymiseksi. Usein tällainen toiminta luokitellaan omassa työssä työllistymiseksi, jonka määritelmä on monilta osin hyvin epäselvä. Muiden työttömien kohdalla kirjoittaminen, maalaaminen tai säveltäminen ilman tuloja ei tyypillisesti vaikuta etuuskäsittelyyn – taiteilijoiden kohdalla taas on toisin.

Taiteilijan on työttömänäkin pystyttävä tuottamaan ajankohtaisia työnäytteitä taiteellisesta osaamisestaan työllistyäkseen jatkossa. Etuuskäsittelyssä on tunnistettava taide- ja kulttuurialalla työskentelyn erityispiirteet. Ei voi olla niin, että taiteilijan on käytännössä erittäin haastavaa tai jopa mahdotonta tulla luokitelluksi työttömäksi, vaikka työt ja sitä myötä tulot puuttuisivat kokonaan. **Siksi on keskeisen tärkeää asettaa selkeät ja läpinäkyvät kriteerit ansiotarkoituksessa harjoitetulle toiminnalle.**

Yhdistelmävakuutuksen toimivuus nojaa sivutoimisten yrittäjien mahdollisuuteen saada työvoimapolitiittinen lausunto, joka puoltaa mahdollisuutta saada työttömyysturvaa. Yrittäjyyden yleistyessä asiasta tulee entistäkin keskeisempi. Siksi on keskeisen tärkeää, että työvoimapolitiittinen arviointi tehdään onnistuneesti, perustelut ovat riittävän kattavat ja mahdolliset virheet saadaan tunnistettua ja korjattua tehokkaasti. Arvioinnissa on kuitenkin monenlaisia ongelmia yrittäjien kannalta, mikä käy ilmi myös työ- ja elinkeinoministeriön tuoreesta selvityksestä (22.1.2026). Siksi moni yrittäjä ei ajattele hyötyvänsä vapaaehtoisesta vakuutuksesta työttömyyden varalta. Riittävää luottamusta ei ole myöskään siihen, että arvioinnin mahdolliset puutteet saataisiin oikaistua nykyisen muutoksenhakuprosessin kautta. Täten työvoimapolitiittisen arvioinnin ja sitä koskevan muutoksenhakuprosessin puutteet heikentävät olennaisesti yhdistelmävakuutuksen toimivuutta.

Työvoimapolitiittiseen arvioon pitäisi voida hakea muutosta muulta taholta kuin keha-keskukselta, jotta virheet saadaan paremmalla varmuudella tunnistettua ja oikaistua.

Konkreetitiset toimet työttömyysturvan ongelmien korjaamiseksi:

- 1. On varmistettava, että myös palkkatyötä, omaa työtä ja yrittäjyyttä yhdistävillä henkilöillä on mahdollisuus työttömyysturvaan.**
 - Sivutoimisen yrittäjän ja omassa työssä työllistyvän käsitteiden tulkintaa on syytä selventää työttömyysviranomaisten tulkintaohjeissa.
 - Kuuden kuukauden kokopäivätyön lisäksi tarvitaan myös osa-aikatyötä paremmin kuvaava ohje siitä, minkä tuntimäärän ylittävä palkkatyö katsotaan merkiksi yrittäjyyden sivutoimisuudesta.
 - Sivutoimiselle yrittäjyydelle tarvitaan selkeät ja läpinäkyvät kriteerit, jotka eivät nojaa kokopäiväiseen palkkatyöhön tai opiskeluun.
 - Omassa työssään työllistyviksi luokiteltujen henkilöiden kohdalla tarvitaan selkeät toimintaohjeet, joiden mukaan toimimalla omassa työssä työllistymisen katsotaan päättyneeksi ja henkilö työttömäksi tai sivutoimisesti edelleen omassa työssä työllistyväksi – heillä kun ei välttämättä ole yritystä, jonka toiminnan voisi ajaa alas.
 - Päätösten on perustuttava mahdollisimman tarkkaan tietoon henkilön todellisesta työllistymisestä. Henkilön omaan ilmoitukseen tulisi luottaa.
 - Työvoimapalveluiden antamiin neuvoihin, ohjeisiin ja päätöksiin on voitava luottaa niin, ettei viranomaisen myöhemmin päädy toisenlaiseen, henkilölle haitalliseen tulkintaan.
- 2. Työssäoloehdon kertymisen tulkinnassa on otettava huomioon työllistymisen tapojen moninaisuus,** jotta se toimii mielekkäästi useista eri tulolähteistä epäsäännöllisesti tulonsa kerryttävälle luovien alojen tekijöille.
 - Henkilön ilmoitukseen oman työpanoksensa arvosta ja työskentelyn ajoituksesta tulee lähtökohtaisesti luottaa.
 - Tulon maksupäivän sijaan tulee tarkastella tulon perusteena olevan työn ajoittumista.
 - Kriteerien tulee olla läpinäkyvät ja ennakoitavat.
- 3. Aktiivisuudesta ei pidä rangaista, ja kannustinloukut tulee poistaa.**
 - Tällä hetkellä luovan alan ammattilaiset luokitellaan herkästi päätoimiseksi yrittäjiksi tavalla, joka estää työttömyysetuuksien saamisen, vaikka henkilö olisi tosiasiallisesti työtön. Huomionarvoista on, että työttömyysturvan saaminen ei edellytä täyttä tulottomuutta, vaan myös sivutoimisen yrittäjyyden pitäisi olla mahdollista työttömänä, kuten työ- ja elinkeinoministeriö on tuoreessa selvityksessään (22.1.2026) muistuttanut.
 - Pelkkä omassa työssä työllistymiseksi määritellyksi tuleminen, yrityksen olemassaolo, ansaintamahdollisuuksien etsiminen tai satunnaisten toimeksiantojen vastaanottaminen ei saa johtaa työttömyysturvan epäämiseen kokonaan, kun henkilö on tosiasiallisesti osittain tai täysin työtön.
 - Yrittäjäksi tai omassa työssä työllistyväksi määritellyn työttömän henkilön pitää voida etsiä itselleen ansaintamahdollisuuksia niin, että tämä toiminta rinnastetaan työnhakuun eikä automaattisesti kokoaikaiseen yrittäjyyteen.
 - Yrittäjäksi luokitellun henkilön työnhaulle tarvitaan nykyistä selkeämmät kriteerit, jotta yrittäjä pystyy ennakoimaan toimintansa vaikutukset työttömyysturvaan.

- Myös työmahdollisuuksien välttelyn kannustinloukku on syytä poistaa siten, että kaikki työ on kannattavaa ottaa vastaan, jolloin henkilö työllistyy sivutoimisesti ja etuuden taso määritellään sivutoimisuuden mukaan.
- Apurahakauden jälkeinen sivutoimisuustulkinta tulisi tehdä tosiasiallisen työllistävyyden mukaan, edellyttämättä kuuden kuukauden työsuhteisen työn edellytyksen täyttymistä työttömyysturvalain 2:5.4 mukaisesti.

4. Tiivistetään luovien alojen järjestöjen ja julkishallinnon yhteistyötä sosiaaliturvan kehittämiseksi

- Luovan työn tekemisen tavat ja reunaehdot poikkeavat monilta osin työmarkkinoilla yleisistä toimintatavoista. Alan tilanne myös muuttuu nopeasti. Siksi luovien alojen edustajien ja julkishallinnon välillä tarvitaan jatkuvaa, säännöllistä yhteistyötä, jotta palvelu- ja etuusjärjestelmä saadaan pidettyä ajan tasalla.
- Tehokkain tapa tiivistää yhteistyötä olisi taiteen, kulttuurin ja luovien alojen järjestöjen sekä julkishallinnon yhteinen työryhmä, joka käsittelisi sosiaaliturvan kehittämistä alan näkökulmasta. Työryhmä voitaisiin perustaa joko itsenäiseksi tai jonkin luovia aloja edustavan toimielimen yhteyteen.

5. Mahdollistetaan muutoksenhaku työvoimapolitiittiseen arvioon muulta taholta kuin keha-keskukselta.

- Työvoimapolitiittinen lausunto on sitova suhteessa työttömyyskassan ja Kelan päätöksentekoon. Silti lausunnosta ei voi tällä hetkellä valittaa millekään ulkopuoliselle taholle.
- Kassan tekemästä ratkaisusta voi valittaa ensin työttömyysturvan muutoksenhakulautakuntaan ja sitten vakuutusoikeuteen. Vakuutusoikeuden päätöksistä ei voi valittaa hallinto-oikeuteen. Näiden valitusten on kuitenkin hankala menestyä nykymallissa, jossa itse asian ytimeistä eli päätöksentekoa sitovasti ohjaavista työvoimapolitiittisista lausunnoista ei voi valittaa. Usein olisi tarpeen korjata tai tarkentaa itse lausuntoa, jotta sen perusteella tehtyä päätöstä voisi muuttaa.
- Muutoksenhaun rakenne ylläpitää tilannetta, jossa virheiden oikaiseminen on hakijalle erityisen vaikeaa, mikä syö järjestelmän toimivuutta ja oikeudenmukaisuutta.
- Työvoimapolitiittisesta lausunnosta valittamisen mahdollistaminen olisi omiaan parantamaan lausuntojen sekä niiden perustelujen laatua sekä tukemaan viranomaisia lausuntokäytäntöjen kehittämisessä, sillä valitukset auttaisivat puutteiden tunnistamisessa.

Seuraavat tahot yhtyvät näihin ehdotuksiin työttömyysturvan kehittämiseksi:

Journalistiliitto

Suomen freelance-journalistit

Suomen Taiteilijaseura

Tapahtumateollisuus